

## KAZAKİSTAN HALKI ASAMBLESİ BÜNYESİNDE DEVLET UYGUR ETNO-KÜLTÜR MERKEZİ

Ömer KUL \*

Dilyaram AYUPOVA \*

### Özet

Kadim Türkistan'ın merkezi ve stratejik bölgelerinden biri olan Kazakistan, Türk soylu halklar bir yana, farklı etnik unsurlara mensup milletleri de barındırmakta olan çok uluslu bir devlettir. Ülkede Türk halkları dışında pek çok etnik unsur, başta Kazak halkı olmak üzere devletin temel yapısını oluşturarak aynı çatı altında ortak kaderi paylaşmakta ve Kazakistan Cumhuriyeti'nin verdiği destekler sayesinde kendi kültürlerini koruyabilmektedir. Bunun bir örneğini de "Devlet Uygur Etno-Kültür Merkezi" oluşturmaktadır. Kazakistan'da ikamet eden Uygur toplumunun dil ve kültürüne sahip çıkmaları, hem halkın hem de devletin başarısı olarak değerlendirilebilir. "Uluslararası Dostluk Laboratuvarı" olarak adlandırılan Kazakistan Cumhuriyeti'nin diasporalara yönelik tutumu ve halklara sağladığı imkânlar devletin kültürel gelişiminin göstergesidir. Bu gelişimin sembolü olarak ön plana Kazakistan Halkı Asamblesi çıkmaktadır. Bu bağlamda, makalede çok uluslu bir devletin temeli ve eşsiz siyasi yenilikçiliğinin ürünü olan Kazakistan Halkı Asamblesi ve onun bünyesindeki Uygur toplumunun kültür evi olan "Devlet Uygur Etno-Kültür Merkezi"nin kuruluşu, faaliyetleri ve önemi bağlamında oynadığı etkin role değinilecektir.

**Anahtar Kelimeler:** Kazakistan Halkı Asamblesi, Uygur Diasporası, DUEKM.

### Abstract

#### The State Uyghur Ethno-Cultural Center Within The Assembly of People of Kazakhstan

Kazakhstan is one of the central and strategic regions of Turkestan and a multinational state that hosts nations belonging to different ethnics as well as Turkic ones. More than 130 ethnicities living in the country; the Kazakh people in particular together with other nations, forming the basic structure of the state by sharing the common destiny under the same roof, and all of them can protect their own culture because of the support given by the Republic of Kazakhstan. We can take State Uyghur Ethno-Cultural Center as one of brightest examples. The existence of own language and culture of the Uyghur community residing

\* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Öğretim Üyesi, [omer.kul@istanbul.edu.tr](mailto:omer.kul@istanbul.edu.tr), <https://orcid.org/0000-0003-2757-5720>

\* İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, [dilyaram.ayupova@gmail.com](mailto:dilyaram.ayupova@gmail.com), <https://orcid.org/0000-0003-4384-6199>

in Kazakhstan can be considered as a great success of both the public and the state. The attitude and opportunities provided towards diasporas of the Republic of Kazakhstan called “International Friendship Laboratory” are indicative of the cultural development of the state. As a symbol of this development, the Assembly of People of Kazakhstan passes in the foreground. In this context, the article will describe the active role of the State Uyghur Ethno-Cultural Center in the context of its establishment, activities and importance, also show a special place of the Assembly of People of Kazakhstan, which is the product of the foundation of the multinational state and unique political innovation.

**Keywords:** The Assembly of People of Kazakhstan, Uyghur Diaspora, SUECC.

## Giriş

Batı Türkistan olarak adlandırılan bölgenin göbeğinde yer alan, kadim zamanlardan itibaren farklı etnik unsurları kendi sınırları içerisinde barındıran Kazakistan toprakları, bölgeye yönelik uygulanan etno-siyasi projeler çerçevesinde karışık bir etnik yapıya sahip olmuştur. Kazakistan bozkırları, XIX. asrın ilk yarısında Çarlık Rus işgaline maruz kaldıktan sonra bölgeye sürekli nüfus hareketlerinin gerçekleştiği bilinmektedir.<sup>1</sup> Bu göç dalgaları XX. yüzyılın başlarında Sovyet hâkimiyetinin iktidara gelmesiyle daha şiddetli bir yapıya bürünerek keskinleşmiştir. Böylece, özellikle Rus işgalinin sürdürüldüğü dönemlerde farklı tarihsel nedenlerden dolayı resmi ya da gayri resmi bir şekil alan göç hareketleri sonucu bölgede muhtelif etnik unsurlar ortaya çıkmıştır. XX. asrın sonlarına doğru Sovyetler Birliği dağılarak bilahare müstakil Türk cumhuriyetlerinin ortaya çıktığı dönemde, Kazakistan’ın 16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığına kavuşmasından sonra dış ülkelere ters göç hareketleri gözlemlense de bölgenin etnik yapısı farklılık özelliğini kaybetmemiştir.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Bu göç hareketleriyle ilgili geniş bilgi için bkz. William Clark, Ablet Kamalov, “Orta Asya Sınırlarına Uyghur Göçü,” *Uluslararası Uyghur Araştırmaları Dergisi*, 9 (2017); Бакыт Атантаева, «Миграционные Движения Населения Илийского Края После Подписания Петербургского Договора 1881 г.» [Migration of the Population of the Ili Region After the St. Petersburg Treaty in 1881] *Вестник КазНУ*, 1(27) (2007); Петр Галузо, *Аграрные Отношения на Юге Казахстана в 1867-1914 гг.* [Agrarian Relations in the South of Kazakhstan in 1867-1914.] (Алма-Ата, Наука, 1965).

<sup>2</sup> Kazakistan’da bağımsızlık sonrası yaşanan göç hadiseleri hakkında bkz. Айгуль Жаркенова, «Динамика Численности Населения Казахстана в Конце XX – Начале XXI Веков» [The Dynamics of the Population of Kazakhstan in the End of the XX - the Beginning of the XXI Century], *Вестник КазНУ*, 4(59) (2010); А. Б. Медиханова, «Основные Тенденции Миграционных Процессов в Казахстане на Современном

Kazakistan ve Kırgızistan coğrafyasındaki “Yedisu” (Uygurca Yettisu, Kazakça Jetisu, Rusça Semireç’e) olarak adlandırılan bölge tarihten beri diğer Türk boyları gibi Uygur Türklerinin de yaşadığı bir yer olarak bilinmektedir. Bu topraklarla Uygurların ana vatanı sayılan Doğu Türkistan bölgesi arasında bölgede baş gösteren Rus ve Çin rejiminin yerli ahaliye karşı uyguladığı baskıcı siyaseti dolayısıyla sürekli karşılıklı göç hareketleri gerçekleşmiştir.<sup>3</sup> Günümüzde Kazakistan Cumhuriyeti’nin güney-doğu kısımlarında milli varlığını korumakta olan, kültürel değerlerine ve diline sahip çıkan, farklı alanlarda başarılar elde eden Uygur diasporası yaşamaktadır.

#### **A) Kazakistan Halkı Asamblesi (KHA)**

Günümüzde Uygur Türklerinin Kazakistan’ın şehir ve köylerinde toplu olarak yaşamaları diğer Türkistan cumhuriyetlerine nazaran eğitim ve kültürel yaşamlarını geliştirmeleri açısından bir avantaj olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Kazakistan Cumhuriyeti hükümeti de devlette çok sayıda milletin yaşadığını dikkate alarak, Sovyetler Birliği’nin 1960’lı yıllardan itibaren yani Sovyet-Çin rekabeti döneminde Uygurların kültürel gelişimine yönelik uyguladığı politikasını devam ettirmiştir. Bağımsızlık sonrası Uygurlar da Sovyet baskısından kurtulmuş, Kazakistan Cumhuriyetinde özgürce milli kimlik bilincini güçlendirmeye girişmiştir.<sup>4</sup>

Kazakistan, bağımsızlığın ilk dönemlerinde çok uluslu bir devleti ayakta tutabilmek için önemli addedilebilecek kararlar almıştır. Bunlardan en önemlileri milletler arasındaki birlik ve beraberliği arttırmak gayesiyle yapılan faaliyetlerdir. Bu bağlamda *Kazakistan Halkı Asamblesi* (Kaz. Kazakistan Halkı Asambleyası)’nin kurulması öngörülmüştür. KHA, kuruluşundan kısa bir süre

---

Этапе» [The Main Trends of Migration Processes in Kazakhstan at the Modern Stage]. *Вестник КазНУ*, 4(59) (2010).

<sup>3</sup> Rus baskıları nedeniyle Çin’e yapılan nüfus hareketleri hakkında bkz. Бакыт Атантаева, «Новые Документы об Откачевках Населения в Китай в 1930-е гг.», [New Documents on Migration of Population to China in the 1930s.], *Вестник КазНУ*, 1 (38) (2007); Гульнар М., Бакыт А., «Влияние Приграничных Миграций на Российско-Цинские Отношения» [The Impact of Cross-Border Migrations on Russian-Qing Relations], *Мысль*, 3 (2007).

<sup>4</sup> Nebijan Tursun, “Orta Asya’daki Uygurların Kültürü ve Başarıları Üzerine,” *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 1/2 (2013):72-73.

içerisinde farklı etnik kökenlere, milletlere, dinlere ve dünya görüşüne sahip Kazakistan halkını birleştirebilecek, vatanseverlik, barış ve uyumu sağlayan bir kurum halini almış, bu suretle farklılıkları bir arada tutabilecek temel bir yapı haline gelmiştir.

KHA'ya kurma fikri Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı, Elbası Nursultan Aбиşуlı Nazarbayev'e aittir ve bu fikir ilk kez 1992 yılında bağımsızlığın ilk yıldönümüne adanan Kazakistan Halk Forumu'nda ortaya çıkmıştır.<sup>5</sup> Bu organ resmi olarak, 1 Mart 1995 tarihinde alınan kararla “*Kazakistan Halkları Asamblesi*” adıyla kurulmuş, bilahare 2007 yılında “*Kazakistan Halkı Asamblesi*” olarak adı değiştirilmiştir. Cumhurbaşkanı'na bağlı bir danışma organı olan Asamble'nin görevi devletin milli politikasının gelişmesi ve uygulanmasını teşvik etmektir. İşbu sistemin benzersizliği birçok dünya devleti tarafından takdir edilmektedir. Asamble'nin etnik gruplar ve dinler arası uyumun güçlendirilmesine yönelik politika ve uygulamaları farklı ülkeler<sup>6</sup> tarafından benimsenmiş gözükmektedir. KHA'nın amacı, milli kültür kuruluşlarının ortak amaç doğrultusunda faaliyetlerinin bütünleşmesi çerçevesinde Kazakistan halklarının kültürü, dili ve geleneklerinin canlanması, korunması ve gelişmesini sağlamak, ülkede birlik ve beraberliği arttırmaktır. Bu durum, Asamble'nin yüksek bir misyon üstlendiği anlamına gelmektedir. Asamble'nin temel görevleri şunlardan ibarettir:

---

<sup>5</sup> «Ассамблея Народа Казахстана» [The Assembly of People of Kazakhstan]. [http://www.akorda.kz/ru/national\\_projects/assambleya-naroda-kazahstana](http://www.akorda.kz/ru/national_projects/assambleya-naroda-kazahstana).

<sup>6</sup> Sosyal uyum ve birliğin Kazakistan'daki modeli, AGİT'e üye 56 ülkenin dilinde sunularak yurtdışındaki Kazakistan Cumhuriyeti elçiliklerine dağıtılmıştır. KHA'nın tecrübesini incelemek için çeşitli devlet temsilcilerinin KHA Meclis Sekreteryası'na sürekli bir başvuruda bulunduğu bilinmektedir. Mayıs 2014 yılında Pavlodar şehrinde KHA Gençlik Kolu'nun girişimi ile IV. Etno-Kültür Forumu düzenlenerek, buna Rusya, Beyaz Rusya, Polonya ve Güney Kore temsilcileri iştirak etmiştir. Kasım 2015'te KHA heyeti Moskova'da gerçekleşen Rusya Halkları Forumu'na katılmıştır. Ziyaret sırasında Kazakistan Halkı Asamblesi ve Rusya Halkı Asamblesi arasında bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bkz. Л. Ю. Зайниева, А. А. Маман, «Ассамблея Народа Казахстана и Молодежь» [The Assembly of People of Kazakhstan and Youth], *Инновационный Потенциал Народа Казахстана и Молодежи: Глобализация, Политика, Интеграция. Сборник Статей Международной Молодежной Научно-Исследовательской Конференции* (Екатеринбург: Издательство Уральского Университета, 2016), 209-210, [elar.uurf.ru/bitstream/10995/46029/1/ipo-2016-31.pdf](http://elar.uurf.ru/bitstream/10995/46029/1/ipo-2016-31.pdf).

- Kazakistan toplumunun temel değerleri üzerine halkın fikir birliğinin desteklenmesi ve geliştirilmesi,
- Etnik uyumun ve toplumdaki toleransın daha da g¼çlendirilmesi için uygun koşulların yaratılması,
- Toplumda aşırcılık ve radikalizm tezah¼r¼ne karşı koymada ve vatandaşların demokratik normlara dayanan siyasal ve hukuksal yaşamının oluşumunda devlet kurumlarına destek olmak,
- Devlet kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının uluslararası ilişkilerinde etkin işbirliğini sağlamak.<sup>7</sup>

Etnik siyasette belirlenen KHA faaliyetlerinin temel prensipleri şu şekildedir:

- Toplumun birleşmesinin temeli olarak halk istikrarını g¼çlendirmek,
- Etnik siyasetin uygulanması ve politik sistemin demokratikleşmesi y¼n¼nde KHA faaliyetlerinin rol¼n¼ arttırmak,
- Devlet dili ve Kazak k¼lt¼r¼n¼n kilit konumda olduğu ¼lkede t¼m etnik grupların birliği yoluyla ulusal devlet kimliğini oluşturmak,
- Kazakistan'daki t¼m etnik grupların k¼lt¼r, dil ve geleneklerinin kapsamlı bir şekilde gelişmesine imk¼n yaratmak,
- Vatanseverlik bazında terbiye-eğitim sistemini geliştirmek ve gençlerle birlikte çalışmak,
- Etnik ilişkiler bağlamında devlet kurumlarıyla sivil toplum kuruluşlarının işbirliğini sağlamak,
- Etnik ilişkilerde olumsuz eğilimleri önlemek ve olası tehditleri etkisizleştirmek gayesiyle bir mekanizma sistemini oluşturmak,
- Ana dili, k¼lt¼r ve geleneklerinin korunması ve geliştirilmesinde yurtdişında yaşayan vatandaşlara destek vermek,

---

<sup>7</sup> Айдана Осербаева, «Ассамблея Народов в Казахстане Как Символ Мира и Единства» [The Assembly of People of Kazakhstan As a Symbol of Peace and Unity], *Молодой Ученый*, 11(197) (Mart 2018):267.

- Uluslararası kuruluşlar ve yabancı ülkelerin sivil toplum kuruluşlarıyla entegrasyon ilişkilerini genişletmek.<sup>8</sup>

КНА, ayrıca şu işlevleri yerine getirmektedir:

- *Kültürel ve eğitimsel* - milli kültür, dil, gelenek ve ulusal vatanseverliğin canlanması ve propagandası,
- *İletişimsel* - etnik gruplar arası ilişkileri takip etmek suretiyle halklar arası birlik ve uyumu güçlendirmek,
- *İstisari* - Kazakistan'da ikamet etmekte olan etnik grup temsilcileri arasındaki dostane ilişkilerin gelişmesini teşvik eden devlet siyasetinin uygulanması için tavsiye ve önerileri oluşturmak.<sup>9</sup>

КНА'nın yapısı ise şunlardan ibarettir:

- Asamble oturumu,<sup>10</sup>
- Asamble konseyi,
- Asamble aygıtı (sekretarya),
- Almatı, Nur-Sultan (Astana) şehirleri ve iller düzeyindeki Asambleler.<sup>11</sup>

---

<sup>8</sup> Қазақстан Республикасы Президентінің Жанындағы Мемлекеттік Басқару Академиясы, *Казахстанская Политика Общественного Согласия и Общенационального Единства* [Kazakhstan Policy of Public Accord and National Unity] (Астана, 2018), 13. <https://www.apa.kz/download/ciiscr/kposoe-ru.pdf>.

<sup>9</sup> А. Нысанбаев, Г. Малинин, *Нурсултан Назарбаев: Казахстан – Территория Мира и Согласия* [Nursultan Nazarbayev: Kazakhstan - The Territory of Peace and Concord] (Алматы: Компьютерно-Издательский Центр Института Философии и Политологии МОН РК, 2005), 181-182.

<sup>10</sup> КНА'nın yüksek organı olarak her sene düzenlenmekte olan oturumlar tanımlanmaktadır. Bu oturumlarda sadece etnik gruplar arası meselelere değil devlet problemlerine de yer verilmektedir. КНА'nın günümüze kadar toplam 27 oturumu gerçekleşmiştir. Bu oturumlar Kazakistan'ın bağımsız bir devlet olarak kuruluşunun tüm dönemlerini yansıtmaktadır. Bkz. «Ассамблея Народа Казахстана» [The Assembly of People of Kazakhstan]. [http://www.akorda.kz/ru/national\\_projects/assambleya-naroda-kazahstana](http://www.akorda.kz/ru/national_projects/assambleya-naroda-kazahstana). Asamble'nin bağımsızlıktan günümüze gerçekleştirdiği tüm oturumları ülkedeki etnik ve dinler arası uyumu, istikrarı, güveni sağlamak ve korumak adına yapılmıştır.

<sup>11</sup> Комитет По Развитию Языков и Общественно-Политической Работы Министерства Культуры и Спорта РК, Институт Социально-Политических Исследований, *Ассамблея Народа Казахстана в Истории Страны* [The Assembly of People of Kazakhstan in the History of the Country], ред. Е. И. Тугжанов (Алматы, КазАқпарат, 2015), 92.

KHA'nın ulusal bileşimi 33 etnik grup mümessili tarafından temsil edilmektedir. KHA, ülkenin 14 ili ve Nur-Sultan ile Almatı şehirlerinde bulunmakta olan toplam 16 tane Kazakistan Halkı Küçük Asamblesi faaliyetlerini koordine etmektedir. Küçük Asambleler, danışma organları sıfatıyla milli kültür merkezlerinin temsilcileri, gaziler konseyi, bölge idareleri ve maslihatlardan<sup>12</sup> oluşmakta, ayrıca faaliyetlerinde Anayasa, cumhurbaşkanı kararnameleleri ve KHA tüzüğünü kılavuz edinmektedir.<sup>13</sup>

Mayıs 2007'de, Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'nda bazı değişiklikler yapılması üzerine Kazakistan Halkı Asamblesi'ne anayasal statü ve Parlamento Meclisine Asamble'den dokuz milletvekili<sup>14</sup> seçme hakkı verilmiştir. Bu durum Asamble'nin sosyo-politik rolünü büyük ölçüde arttırmıştır.<sup>15</sup> Meclise seçilen dokuz milletvekili devletteki tüm ulusları temsil etmektedir. Ayrıca, Parlamento'da etnik toplulukların temsili, siyasi partiler aracılığıyla temsilci organlara doğrudan katılımıyla sağlanmaktadır.<sup>16</sup> 20 Ekim 2008 tarihinde ilk cumhurbaşkanı tarafından hiçbir ülkede benzeri olmayan “Kazakistan Halkı Asamblesi Hakkında” adlı kanun tasarısı kabul edilmiştir. KHA, böylece ülkenin siyasi sisteminin teşekkülünde resmi bir konuma gelmiş ve faaliyetlerinin yasal dayanakları tanımlanmıştır.<sup>17</sup>

Kazakistan yönetimi, KHA aracılığıyla “Kazakistanlı” modelini ve “Kazakistanlılık” şuurunu oluşturarak farklı etnikleri ortak noktada buluşturma yolunu izlemektedir. Bu modelin esas ilkesi “Etnik Çeşitlilikten Kazakistan Halkı

---

<sup>12</sup> İl ve ya ilçe nüfusu tarafından seçilen yerel temsilci organı.

<sup>13</sup> Нысанбаев, Малинин, *Нурсултан Назарбаев: Казахстан – Территория Мира и Согласия*, 184.

<sup>14</sup> Uygur toplumunu temsilen Asamble'den Parlamento Meclisi'ne beş yıllık süreyle 2007, 2012 yıllarında Kazakistan halk sanatçısı, Uygur tiyatrosu sanat yönetmeni Murat Ahmadiyev ve 2016 yılında DUEKM başkanı, KHA Konseyi üyesi Şaymardan Nurumov (2016) seçildi.

<sup>15</sup> Д. К. Рустембекова, «Роль Ассамблеи Народа Казахстана в Формировании Казахстанской Модели Единства и Толерантности» [The Role of the Assembly of People of Kazakhstan in the Formation of the Kazakhstan Model of Unity and Tolerance], *Вестник КарГУ. Юриспруденция*, (2011). <https://articlekz.com/article/6126>

<sup>16</sup> «Ассамблея Народа Казахстана» [The Assembly of People of Kazakhstan]. [http://www.akorda.kz/ru/national\\_projects/assambleya-naroda-kazahstana](http://www.akorda.kz/ru/national_projects/assambleya-naroda-kazahstana).

<sup>17</sup> Е. Л. Тугжанов и др., *Ассамблея Народа Казахстана: Исторический Очерк [The Assembly of People of Kazakhstan: Historical Overview]* (Алматы: Паритет, 2010), 291.

*Birliğine*” şeklindedir. Bu sayede ülkede resmi bir azınlık olarak algılanmayan etnik gruplar eşit hakları paylaşmaktadır.<sup>18</sup> Ülkede tüm etnik gruplar için oluşturulan eğitim faaliyetleri, kültürel ve dilsel alan, ayrıca tiyatro, akademi, araştırma merkezi, yayınevi ve okul gibi tesislerin mevcudiyeti Kazakistan’ın etnik siyasette olumlu bir tutum izlediğinin göstergesidir.

### **B) Devlet Uygur Etno-Kültür Merkezi (DUEKM)**

Asamble amaç ve görevlerinin yerine getirtirilmesi, etnik özelliklerin korunması ve geliştirilmesi, etnik gruplar arası uyumun devam ettirilmesi doğrultusunda kültür merkezleri kurulmuştur. Günümüzde Kazakistan Halkı Asamblesi, 800’den fazla<sup>19</sup> kültür merkezinin faaliyetini koordine etmektedir.<sup>20</sup> Genel olarak, etnik sivil toplum kuruluşlarının hukuksal temeli ilk defa 14 Nisan 1989 tarihi itibarıyla “Amatör Sivil Toplum Örgütlerinin Oluşumu ve Faaliyetleri Hakkında” adlı Kazak SSC Yüksek Konseyi Prezidyumu kararıyla atılmıştır. Uygur toplumsal örgütlerinin kuruluş döneminde, yani 1989-1991 tarihleri arasında Almatı’da *Uygur Kültür Merkezi* açılmıştır. Daha sonra benzer merkezler Panfilov (Jarkent/Yarkent) şehri, Almatı iline bağlı Kaskelen ve Talgar ilçeleri, ilerleyen dönemlerde ise Almatı, Jambıl ve Çimkent<sup>21</sup> illerinde kurulmuştur. Bu türden kültür merkezleri, Uygur sınıf ve okullarının oluşumunda ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesinde etkin rol oynamaktadır.<sup>22</sup> 2013 yılı verilerine göre, Kazakistan’da devlet, il ve şehir düzeyinde toplam 20 tane Uygur kültür merkezi

---

<sup>18</sup> E. L. Tugjanov, “Kazakistan Cumhuriyeti Milli Politikasının Temel Özellikleri Hakkında”, *Sosyoloji Dergisi*, 22 (2011):593.

<sup>19</sup> 28’i devlet etno-kültür merkezi, 324’ü adliye organlarında kayıtlı, diğerleri ise yerli yönetim organlarında kayıtlı şubelerdir.

<sup>20</sup> Администрация Президента Республики Казахстан, «Концепция Развития Ассамблеи Народа Казахстана (до 2020 года)» [The Development Concept of the Assembly of People of Kazakhstan (until 2020)], *Президент Республики Казахстан Указ* (Astana, 2013), s.6. <http://www.akorda.kz/upload/%E2%84%96%20552%20%D1%80.pdf>.

<sup>21</sup> 1962 yılından itibaren Çimkent ili (oblast’) ve 1992 yılından itibaren Güney-Kazakistan ili olarak adlandırılan bölge, 2018 yılında Türkistan ili olarak yeniden yapılandırılmıştır. Günümüzde bölgenin idari merkezi Türkistan şehridir. Bkz. «История Южно-Казахстанской области» [The History of the South Kazakhstan Region]. <http://stgrpp.kz/index.php/ru/history-ru>.

<sup>22</sup> Аблет Камалов, *Қазақстан Ұйғырлары* [The Uyghurs of Kazakhstan] (Astana: İnDesign Studio, 2016), 65; Аблет Камалов, *Ұйғыры Қазақстана* [The Uyghurs of Kazakhstan] (Astana: İnDesign Studio, 2016), 132.



ve şubeleri bulunmaktadır.<sup>23</sup> Bunlar arasında KHA bünyesinde faaliyet gösteren ve Kazakistan'ın birçok büyük şehrinde şubesi bulunan *Devlet Uygur Etno-Kültür Merkezi* (Uyg. Cumhuriyetlik Uygur Etno-Medeniyet Merkizi)'nin rolü Uygur diasporasına verilen eğitimsel ve sosyo-kültürel destek açısından önemli bir işleve sahiptir.

DUEKM'nin tarihi, Mart 1989 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi öğretim üyesi, Prof. Dr. Sadvakasov Gocahmet Sadvakasoviç'in girişimi üzerine "Kazakistan Uygurları Kültür Derneği"nin kurulmasıyla başlamıştır. Genel kurul toplantısında yapılan açık oylama sonucu kültür merkezinin başkanlığını S. G. Sadvakasoviç yapmıştır. Sonra da bu görevi Rabik İsmailov üstlenmiştir. Eylül 1991'de ise Kazakistan Halk Asamblesi Meclisi üyesi, "Dostık" nişanı sahibi Prof. Dr. Hasanov Farhat Taipoviç<sup>24</sup> başkan seçilmiştir. 25 Temmuz 2003 tarihinde artık statüsü yenilenen "*Devlet Uygur Etno-Kültür Merkezi*"nin yeni başkanı Şardinov Ahmetcan Bakrimoviç olmuştur. 2012 yılından bu yana ise Uygur Etno-Kültür Merkezi'nin başkanlığını albay, siyaset bilimci Prof. Dr. Nurumov Şaymardan Usainoviç yürütmektedir.<sup>25</sup>

Derneğin amaçları arasında Uygur gelenekleri, tarihi, kültürü ve dilinin korunması ve geliştirilmesi, Kazakistan halkları arasında uyum ve dostluk bağlarının sağlanması ve güçlendirilmesi, Uygur diasporası içinde devlet dilinin geliştirilmesi, farklı etnik grupların kültürel etkileşiminin sağlanması, gençlerin yurtseverlik yolunda eğitilmesi gibi konular bulunmaktadır. Merkezin ana faaliyetleri olarak şunlar belirlenmiştir:

---

<sup>23</sup> «Национально-Культурные Центры в Казахстане» [National Cultural Centers in Kazakhstan]. 17.08.2013. <https://e-history.kz/ru/contents/view/740>.

<sup>24</sup> İsviçre'deki tanınmamış halkların Genel Kurulu 1998 yılında İstanbul ve Ankara şehirlerinde uluslararası Uygur vakfını kurmuştur. Bu vakfa F.T. Hasanov Kazakistan adına vakıf başkan yardımcısı seçilmiştir. Vakıf işleri dairesinde Japonya ve Kanada aydınlarıyla buluşmalar düzenlenmiştir. Bu bağlamda etkin sosyo-politik faaliyetleri ve uluslararası uyumu sağlamada katkıları münasebetiyle 2003 yılının Aralık ayında Hasanov'a "Kurmet" (Hürmet) nişanı verilmiştir. Bkz. Секретариат АНК Администрации Президента РК, «Общество Культуры Уйгуров Республики Казахстан» [The Society of Culture of the Uyghurs of the Republic of Kazakhstan], *10 Лет Ассамблее Народа Казахстана* (Астана: Елорда, 2005), 199.

<sup>25</sup> РГУ Қоғамдық Келісім, *Менің Қазақстаным [My Kazakhstan]* (Астана: Жасыл Орда, 2015), 35.

- Kültürel ve eğitimsel faaliyetlerin uygulanmasına, dil, kültür ve örf-adetlerin korunmasına katkı sağlamak,
- Kazakistan Uygurlarının tarihi gelişimini incelemek,
- Kazakistan'daki diğer etniklerin Uygur tarihi, kültürü ve sanatını tanımasına yardım etmek,
- Uygurlar arasında Kazak dilinin öğrenimi ve okuryazarlık oranını yükseltmeye katkıda bulunmak.

Kültür merkezinin dayanağı olarak 63 okul<sup>26</sup>, “Uygur Avazi” devlet sosyo-politik gazetesi, Devlet Akademik Uygur Müzikal Komedi Tiyatrosu ve Şarkiyat Enstitüsü bünyesindeki Uygur Araştırmaları Merkezi bilinmektedir. Keza, kültür merkezine bağlı olarak Hanımlar Konseyi, Uygurca Eğitim Veren Okullar Derneği, Bilim Adamları Konseyi, Meşrep Kurulu, Anayurt Savaşı Gazileri Konseyi, Tıp Konseyi, Sanatçılar Konseyi, Anneler Konseyi, Kazakistan Uygur Gençlik Birliği ve Spor Konseyi gibi bölümler faaliyet yürütmektedir.<sup>27</sup> Mart 1997’de resmi olarak adını kaydettiren kültür merkezi ayrıca, Kazakistan Uygurları Ulusal Kültür Merkezleri Birliği, “Şirin” Hanımlar Kulübü ile “Kazakistan Uygurları” ve “Dostlar” gibi sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini de koordine etmektedir.<sup>28</sup>

Devlet Uygur Etno-Kültür Merkezi, Uygurların tarihi vatani Doğu Türkistan, günümüz Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) Sincan Uygur Özerk Bölgesi ile de bağlar kurmuştur. 2000 yılında işbu bölgeyle ilgili kültürel ve ilmi ilişkiler kurma meselesi üzerine yuvarlak masa toplantısı düzenlenmiştir. Keza ÇHC hükümetinin davetiyle Uygur Kültür Merkezi delegeleri Pekin, Şanghay ve Urumçi şehirlerini ziyaret etmiştir. 2002 senesinde milli delege üyeleri ortak kültür, eğitim ve diğer sahalardaki faaliyetlerin karşılıklı olması konusunda anlaşmaya varmıştır. 2000 yılında Almatı’da Kazakistan Asamblesi Dostluk

---

<sup>26</sup> 11’i Uygurca, 52’si çift dilli okul.

<sup>27</sup> «Республиканский Этно-Культурный Центр Уйгуров Казахстана» [The State Ethno-cultural Center of Uyghurs of Kazakhstan]. <https://assembly.kz/ru/struktury-ank/etnokulturnye-obedineniya/respublikanskije-eko/>.

<sup>28</sup> Секретариат АНК Администрации Президента РК, «Общество Культуры Уйгуров Республики Казахстан», 197.

evinde “Kazakistan Uygurları Kültür Günü” düzenlenmiş, organizasyon Taraz şehrinde de yapılmıştır. 2003 yılında Uygur Özerk Bölgesi’nden gelen altı kişilik heyet, Uygur Etno-Kültür Merkezi’ni ziyaret ederek, Almatı’da “Sincan Kültürü Haftası” organize edilmesini kararlaştırmıştır.<sup>29</sup>

DUEKM, 2003 yılında devlet statüsünü kazandıktan sonra faaliyet alanını genişletmek gayesiyle 2004 yılının ortalarına doğru Almatı şehri, Güney Kazakistan, Doğu Kazakistan, Jambıl illeri ve Almatı iline bağlı Uygur, Enbekşikazak, Talgar, Jambıl ve İli ilçeleri gibi Uygur nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde şubeler açmıştır.<sup>30</sup> Bunun yanı sıra Kazakistan’da Devlet Uygur Etno-Kültür Merkezi’ne doğrudan bağlanmayan ama Asamble bünyesinde kurulan şehir ve il düzeyindeki Uygur kültür merkezleri<sup>31</sup> de bulunmaktadır.

Bu merkezler arasındaki “*Almatı Şehirlik Uygur Kültür Merkezi*” (Uyg. Almuta Şehirlik Uygur Medeniyet Merkizi), 1989 yılında kurulmuştur. Merkezin başkanlığını sırasıyla Turgan Tohtemov, Maglan Şaripov ve Abdullam Hoşurov gibi Uygur ileri gelenleri yürütmüştür. İlk başlarda DUEKM’ye bağlı olan bu kurum çeşitli bölgelerde devlet kültür merkezinin şubeleri açılmaya başlanınca DUEKM’den ayrılarak özerk bir kurum haline gelmiştir. 2019 yılında adı geçen merkezin başkanlığına Hosmancan Obulov getirilmiştir.<sup>32</sup> Bu gelişimler üzerine DUEKM, Kasım 2018 tarihinde Almatı şehrinde kendi şubesini açarak başkanlığına Ebeydullam Japparov’u seçmiştir.<sup>33</sup>

---

<sup>29</sup> Секретариат АНК Администрации Президента РК, «Общество Культуры Уйгуров Республики Казахстан», 197-198.

<sup>30</sup> Жумһурийәтлик Этно-Мәдәнийәт Мәркизи Кеңиши, *Қазақстан Уйғурлириниң Жумһурийәтлик Мәдәнийәт Мәркизи Жәмийәтлик Бирләймисигә 5 Жил* [The First Five Years: Public Association Of The Ethno-Cultural Center of the Uyghurs of Kazakhstan] (Алматы, 2009), 6.

<sup>31</sup> Almatı İli Uygur Etno-Kültür Derneği, Atrav İli Uygur Etno-Kültür Derneği, Jambıl İli Mahmud Kaşgari adındaki Uygur Etno-Kültür Merkezi, Güney Kazakistan İli Uygur Etno-Kültür Merkezi, Almatı Şehirlik Uygur Kültür Merkezi. Bkz. РГУ Қоғамдық Келісім, *Менің Қазақстаным*, 40-69.

<sup>32</sup> Еңлік Ерболқызы, «Алматыда Ұйғыр Этномәдени Орталығының Кезектен Тыс Сайлау Конференциясы Өтті», *Қазақ Үні*, 13.02.2019. <https://qazaquni.kz/2019/02/13/95858.html>.

<sup>33</sup> Бәхтишат Сопиев, «Шәһәрдә – Йеңи Шөбә, Вилайәттә – Йеңи Рәис» [In the City - a New Branch, in the Region - a New Head], *Уйғур Авази*, 22.11.2018. <http://uyguravazi.kazgazeta.kz/?p=37106>.

DUEKM kuruluşundan itibaren Uygur toplumunun sosyo-kültürel yaşamıyla yakından ilgilenerek her açıdan destek vermektedir. Merkez, sanatçı ve aydın kesimine büyük ilgi göstermektedir. Bu sebeple Kazakistan Yazarlar Birliği üyelerinin<sup>34</sup> iştirakiyle sanat ve şiir geceleri, anma toplantıları<sup>35</sup> düzenlenmektedir. Eğitim alanında ise Uygur dili ve edebiyatı hocaları ve aydın kesimin katılımıyla ilmi araştırma konferansları gerçekleştirilmektedir. 2004 yılında Uygur tarihçisi Kasım Masimi, DUEKM’i temsilen Budapeşte’deki tarih ve kültür alanında yapılan “Asya’dan Avrupa’ya Eski Macarlar” adlı uluslararası konferansa katılmıştır.<sup>36</sup> Kuruluş yıllarında Almatı iline bağlı Uygur ilçesindeki “Arzu” ve Panfilov ilçesindeki “Şatlık” gibi kültür topluluklarına mali yardım sunmuş ve Uygur ilçesindeki İliya Behtiya 3. ortaokuluna öğretim kadrosu hazırlamakla eğitim sahasına katkıda bulunmuştur. Genel olarak eğitimin geliştirilip yaygınlaştırılması gayesine matuf, merkez tarafından 2003-2008 yılları arasında eğitime toplam 60 milyon tenge<sup>37</sup> tutarında mali yatırım yapılmıştır. Bunun yanı sıra Uygur Tiyatrosu’nun işbirliğiyle Kazak yazarı Akim Tarazi’nin “Mahambet” oyununu Ural ve Nur-Sultan şehirlerinde sahnelemiş ayrıca Kazakistan’ın farklı bölgelerinde ve Özbekistan’ın başkenti Taşkent şehrinde “Uygur Kültür Günleri” gibi etkinlikler düzenlemiştir. Sosyo-kültürel ve eğitim faaliyetleri içinde en önemli addedilen Uygur etik okulu olan “Meşrep”<sup>38</sup> geleneksel toplantısının

---

<sup>34</sup> Batur Arşidinov, Savutcan Mametkulov, Gulnara Autova, Hurşida İlahunova, Rahimcan Roziyev, Mamtimin Obulkasimov, Patigül Mahsatova, Mömün Hamraev, Abdulkhal Sapri, Abdugapor Kutlukov gibi. Bkz. Секретариат АНК Администрации Президента РК, «Общество Культуры Уйгуров Республики Казахстан», 198.

<sup>35</sup> “Ahmetcan Kasimi’nin 90. Yıldönümü”, “Kazakistan Halkı Assamble Üyesi, Yazar Ziya Semedi”, “Uygur Halk Kahramanı Rizvangül” gibi. Bkz. Секретариат АНК Администрации Президента РК, «Общество Культуры Уйгуров Республики Казахстан», 198.

<sup>36</sup> Секретариат АНК Администрации Президента РК, «Общество Культуры Уйгуров Республики Казахстан», 198.

<sup>37</sup> Kazakistan para birimi. Tahminen 158.000 Amerikan Doları.

<sup>38</sup> Uygur toplumunda “ottuz oğul” olarak bilinen meşrep, er kişilerden oluşan geleneksel içtimai faaliyettir. Eğitsel önemi olan meşrebin toplumdaki davranış kuralları, sosyal gelişim, adap-ahlak normları, terbiye, eğitim vb. meselelerin öğretimi ve çözümünde etkisi vardır. Bkz. Аблет Камалов-Рисаләт Керимова-Нодәр Керими, «Оммуз Оғул» *Ижтимаий Институтти: Тарих вә Бүгүн* [Social Institute «Ottuz Oğul»: History and Today] (Алматы: Мир, 2018), 4, 31; *Esir Doğu Türkistan İçin-1, İsa Yusuf Alptekin’in Mücadele Hatıraları*, haz. Ömer Kul (Ankara: Berikan Yayınları, 2008), 44-46.

açılması olmuştur. İşbu toplantının açılışı 23 Şubat 2004 tarihinde Almatı şehrine bağlı ilçe kültür merkezleri başkanlarının iştirakiyle gerçekleştirilmiştir. 2006 yılına gelindiğinde kültür merkezi tarafından adı tarihe geçen Uygur simaları hakkında belgeseller çekme ve fonotek (ses kayıt arşivi) vakfını oluşturma kararı alınmıştır. Böylece Uygur ve Panfilov ilçelerinde başkanlık yapan Kintal İslamov, SSCB ve Kazak SSC halk sanatçısı Kuddus Gocamiyarov ve Yarkent şehrinin meşhur simalarından Velivay Yoldaşev hakkında belgeseller ve kültür merkezini tanıtan haber filmleri çekilmiştir.<sup>39</sup>

Kültür merkezi tarafından yapılan bu denli eğitimsel ve sosyo-kültürel faaliyetler, N. E. Nazarbayev'in Kazakistan halkına her sene mütemadiyen gönderdiği stratejik mektuplarını esas almakta, Uygur diasporasının sosyal hayatının gelişmesine katkı yapmaktadır. Bu da Kazakistan'daki etnik gruplara dil ve kültürlerini korumak suretiyle her açıdan gelişmelerini olabildiğince sağlamak amacıyla koşulların yaratıldığını göstermektedir. Kazakistan sınırlarında yaşayan Uygur Türklerinin kardeş Kazak Türkleriyle kaynaşması, üstelik bu kültürün asırlar boyunca kaybolmamış olması, ana dilini, kültürünü, örf ve adetlerini muhafaza etmiş olmalarında Asamble bünyesindeki Devlet Uygur Etno-Kültür Merkezi'nin rolü paha biçilmezdir.

### **Sonuç**

Gelinen noktada Asamble ve kültür merkezlerinin devletteki rolü sadece sosyo-kültürel cihetten değil aynı zamanda siyasi bir önem taşımaya başlamıştır. Asamble'yi temsilen kültür merkezlerinden Kazakistan Parlamento Meclisine etnik grupların sesi olabilecek milletvekillerinin seçilmesi, Asamble'nin siyasi önemini arttırmıştır. Ayrıca Kazakistan Halkı Asamblesi Konseyi üyeleri olabilen Devlet Uygur Etno-Kültür Merkezi temsilcilerinin de tüm uluslar adına bu milletvekilliği makamına layık görülmesi, Uygur diasporasının devlet bünyesindeki yüksek konumunu göstermektedir.

Elbası Nursultan Aбіşulı Nazarbayev'in Asamble'nin XXVI. oturumunda "Asamble barış ve birliğin gerçek ışığına dönüşü" ifadesiyle, çok

---

<sup>39</sup> Жумһурийәтлик Этно-Мәдәнийәт Мәркизи Кеңиши, *Қазақстан Үйғурлириниң Жумһурийәтлик Мәдәнийәт Мәркизи Жәмийәтлик Бирләшмисигә 5 Жил*, 7-9, 12.

uluslu devletteki tüm etnik grupların beraberliği ve aktif çalışması sayesinde ülkenin büyük başarılar elde ettiğini belirtmiştir.<sup>40</sup> Bu bağlamda Devlet Uyгур Etno-Kültür Merkezi'nin bugüne kadar gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmekte olduğu farklı sahalardaki tüm faaliyetleri onun idaresindeki Eğitim Kurulu, Âlimler Kurulu, Edebiyatçılar Kurulu, Hanımlar Kurulu, Gençler Kurulu, Tıp Adamları Kurulu, Sanatçılar Kurulu, Spor Kurulu, Meşrep Kurulu ve Yurtseverlik Eğitimi Kurulu gibi topluluklar sayesinde yapılmaktadır. Tüm bu etkinliklerin arka fonunda ise birlik ve beraberliğin simgesi olan Kazakistan Halkı Asamblesi bulunmaktadır. Böylelikle Merkezin faaliyetleri takdirle karşılanmakta, her geçen gün kıymeti daha da gün yüzüne çıkmaktadır.

### **KAYNAKÇA**

Akorda. «Ассамблея Народа Казахстана» [The Assembly of People of Kazakhstan]. [http://www.akorda.kz/ru/national\\_projects/assambleya-naroda-kazahstana](http://www.akorda.kz/ru/national_projects/assambleya-naroda-kazahstana).

Assembly. «Республиканский Этно-Культурный Центр Уйгуров Казахстана» [The State Ethno-cultural Center of Uyghurs of Kazakhstan]. <https://assembly.kz/ru/struktury-ank/etnokulturnye-obedineniya/respublikanskie-eko/>.

Assembly. «Ұйғыр Этномәдени Орталығының Құрылғанына 15 Жыл» [The 15th Anniversary of the Uyghur Etno-Cultural Center]. 21.10.2018. <https://assembly.kz/kk/rustam-abdusalamov-uygyr-etnomdeni-ortalygynyn-kurylganyna-15-zhyl>.

CLARK, William, KAMALOV, Ablet, “Orta Asya Sınırlarına Uyğur Göçü,” *Uluslararası Uyğur Araştırmaları Dergisi*, 9 (2017):113-124.

E-history. «Национально-Культурные Центры в Казахстане» [National Cultural Centers in Kazakhstan]. 17.08.2013. <https://e-history.kz/ru/contents/view/740>.

---

<sup>40</sup> «Ұйғыр Этномәдени Орталығының Құрылғанына 15 Жыл» [The 15th Anniversary of the Uyghur Etno-Cultural Center.]. 21.10.2018. <https://assembly.kz/kk/rustam-abdusalamov-uygyr-etnomdeni-ortalygynyn-kurylganyna-15-zhyl>.

*Esir Doğu Türkistan İçin-1, İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları.*  
Haz. Ömer Kul. Ankara: Berikan Yayınları, 2008.

Stgrpp.kz. «История Южно-Казахстанской области» [The History of the South Kazakhstan Region]. <http://stgrpp.kz/index.php/ru/history-ru>.

TUGJANOV, E. L. “Kazakistan Cumhuriyeti Milli Politikasının Temel Özellikleri Hakkında”, *Sosyoloji Dergisi*, 22 (2011):589-594.

TURSUN, Nebijan, “Orta Asya’daki Uygurların Kültürü ve Başarıları Üzerine,” *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 1/2 (2013):65-93.

Администрация Президента Республики Казахстан, «Концепция Развития Ассамблеи Народа Казахстана (до 2020 года)» [The Development Concept of the Assembly of People of Kazakhstan (until 2020)], *Президент Республики Казахстан Указ* (Astana, 2013). <http://www.akorda.kz/upload/%E2%84%96%20552%20%D1%80.pdf>.

АТАНТАЕВА, Бакыт, «Миграционные Движения Населения Илийского Края После Подписания Петербургского Договора 1881 г.,» [Migration of the Population of the Ili Region After the St. Petersburg Treaty in 1881] *Вестник КазНУ*, 1(27) (2007):63-68.

АТАНТАЕВА, Бакыт, «Новые Документы об Откачевках Населения в Китай в 1930-е гг.,» [New Documents on Migration of Population to China in the 1930s.], *Вестник КазНУ*, 1(38) (2007):12-17.

ГАЛУЗО, Петр, *Аграрные Отношения на Юге Казахстана в 1867-1914 гг.* [Agrarian Relations in the South of Kazakhstan in 1867-1914.]. Алма-Ата, Наука, 1965.

ЕРБОЛҚЫЗЫ, Еңлік, «Алматыда Ұйғыр Этноәдени Орталығының Кезектен Тыс Сайлау Конференциясы Өтті», *Қазақ Үні*, 13.02.2019. <https://qazaquni.kz/2019/02/13/95858.html>.

ЖАРКЕНОВА, Айгуль, «Динамика Численности Населения Казахстана в Конце XX – Начале XXI Веков» [The Dynamics of the Population of Kazakhstan in the End of the XX - the Beginning of the XXI Century], *Вестник КазНУ*, 4(59) (2010):148-151.

Жумһурийәтлик Этно-Мәдәнийәт Мәркизи Кениши, *Қазақстан Ұйғурлириниң Жумһурийәтлик Мәдәнийәт Мәркизи Жәмийәтлик Бирләшимисигә 5 Жил* [The First Five Years: Public Association Of The Ethno-Cultural Center of the Uyghurs of Kazakhstan]. Алматы, 2009.

ЗАЙНИЕВА, Л. Ю., МАМАН, А. А., «Ассамблея Народа Казахстана и Молодежь» [The Assembly of People of Kazakhstan and Youth], *Инновационный Потенциал Народа Казахстана и Молодежи: Глобализация, Политика, Интеграция. Сборник Статей Международной Молодежной Научно-Исследовательской Конференции*. Екатеринбург: Издательство Уральского Университета, 2016, 204-212. [elar.urfu.ru/bitstream/10995/46029/1/iproy-2016-31.pdf](http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/46029/1/iproy-2016-31.pdf).

КАМАЛОВ, А., КЕРИМОВА, Р., КЕРИМИ, Н., «Оттуз Огул» *Иҗтимаий Институти: Тарих вә Бүгүн* [Social Institute «Ottuz Ogul»: History and Today]. Алматы: Мир, 2018.

КАМАЛОВ, Аблет, *Қазақстан Ұйғырлары* [The Uyghurs of Kazakhstan]. Астана: InDesign Studio, 2016.

КАМАЛОВ, Аблет, *Ұйғуры Казахстана* [The Uyghurs of Kazakhstan]. Астана: InDesign Studio, 2016.

Комитет По Развитию Языков и Общественно-Политической Работы Министерства Культуры и Спорта РК, Институт Социально-Политических Исследований, *Ассамблея Народа Казахстана в Истории Страны* [The Assembly of People of Kazakhstan in the History of the Country]. Ред. Е. И. Тугжанов. Алматы, КазАкпарат, 2015.

Қазақстан Республикасы Президентінің Жанындағы Мемлекеттік Басқару Академиясы, *Қазақстанская Политика Общественного Согласия и Общационального Единства* [Kazakhstan Policy of Public Accord and National Unity]. Астана, 2018. <https://www.apa.kz/download/ciiscr/kposoe-gu.pdf>.

МЕДИХАНОВА, А. Б., «Основные Тенденции Миграционных Процессов в Казахстане на Современном Этапе» [The Main Trends of



Migration Processes in Kazakhstan at the Modern Stage]. *Вестник КазНУ*, 4(59) (2010): 137-141.

МЕНДИКУЛОВА, Г., АТАНТАЕВА, Б., «Влияние Приграничных Миграций на Российско-Китайские Отношения» [The Impact of Cross-Border Migrations on Russian-Qing Relations], *Мысль*, 3 (2007):81-87.

НЫСАНБАЕВ, А., МАЛИНИН, Г., *Нурсултан Назарбаев: Казахстан – Территория Мира и Согласия* [Nursultan Nazarbayev: Kazakhstan - The Territory of Peace and Concord]. Алматы: Компьютерно-Издательский Центр Института Философии и Политологии МОН РК, 2005.

ОСЕРБАЕВА, Айдана, «Ассамблея Народов в Казахстане Как Символ Мира и Единства» [The Assembly of People of Kazakhstan As a Symbol of Peace and Unity], *Молодой Ученый*, 11(197) (Mart 2018):266-268.

РГУ Қоғамдық Келісім, *Менің Қазақстаным* [My Kazakhstan]. Астана: Жасыл Орда, 2015.

РУСТЕМБЕКОВА, Д. К., «Роль Ассамблеи Народа Казахстана в Формировании Казахстанской Модели Единства и Толерантности» [The Role of the Assembly of People of Kazakhstan in the Formation of the Kazakhstan Model of Unity and Tolerance], *Вестник КарГУ. Юриспруденция*, (2011). <https://articlekz.com/article/6126>

Секретариат АНК Администрации Президента РК, «Общество Культуры Уйгуров Республики Казахстан» [The Society of Culture of the Uyghurs of the Republic of Kazakhstan], *10 Лет Ассамблее Народа Казахстана*. Астана: Елорда, 2005.

СОПИЕВ, Бэхтишат, «Шәһәрдә – Йеңи Шөбә, Виләйттә – Йеңи Рәис» [In the City - a New Branch, in the Region - a New Head], *Уйғур Авази*, 22.11.2018. <http://uyguravazi.kazgazeta.kz/?p=37106>.

ТУГЖАНОВ, Е. Л. и др., *Ассамблея Народа Казахстана: Исторический Очерк* [The Assembly of People of Kazakhstan: Historical Overview]. Алматы: Раритет, 2010.